

Augu aizsardzības līdzekļu statistika

Publicēts: 27.01.2023.

Valsts augu aizsardzības dienests (VAAD) ir nacionālā statistikas iestāde, kura, veicot augu aizsardzības līdzekļu (AAL) izplatītāju pilnu apsekojumu par izplatītajiem AAL apjomiem, nodrošina oficiālo statistiku par izplatīto AAL darbīgo vielu apjomiem.

VAAD 2018. gada 12. decembrī parakstīja statistikas iestāžu [Saprašanās memorandu par sadarbību Oficiālās statistikas sistēmas Kvalitātes politikas ieviešanā](#).

Pamatojoties uz Eiropas Parlamenta un Padomes [Regulu \(EK\) Nr. 1185/2009](#) (2009. gada 25. novembris), dalībvalstis apkopo un līdz 30. decembrim iesniedz Eiropas Savienības Statistikas birojam ([Eurostat](#)) datus par iepriekšējā kalendāra gadā lietotajiem izplatītajiem AAL darbīgo vielu apjomiem. [Eurostat](#) validē dalībvalstu sniegtos datus un publicē [oficiālo statistiku](#).

AAL sastāv no vienas vai vairākām darbīgajām vielām. AAL izmanto darba šķīduma sagatavošanai, ko lieto augu kaitīgo organismu ierobežošanai.

Latvijas teritorijā izplatīto AAL darbīgo vielu apjomi kilogramos

Tabulā redzams, ka atsevišķu darbīgo vielu apjomiem gadu griezumā ir tendence palielināties.

Kopumā plašāk izplatītākā AAL lietošanas kategorija ir herbicīdi. Visvairāk lietotajam izplatīto herbicīdu darbīgā viela ir glifosāts, kuru saturošos vispārējus sistēmas iedarbības herbicīdus lieto nezāļu ierobežošanai pirms kultūrauga sējas vai pēc ražas novākšanas, lai ierobežotu daudzgadīgās viendīgļlapju un divdīgļlapju nezāles, kuras selektīvie herbicīdi kultūraugu sējumos un stādījumos nevar ierobežot. Vēl glifosātu saturošos herbicīdus lieto, lai aizaugušas platības pārvērstu par lauksaimniecībā izmantojamām zemēm.

☞ Vispārējs sistēmas iedarbības herbicīds daudzgadīgo un īsmūža nezāļu un to sakņu iznīcināšanai.

Otra lietotajiem visvairāk izplatītā AAL kategorija ir augu augšanas regulatori. Visvairāk bijuši pārdoti tie augu augšanas regulatori, kuru sastāvā ir darbīgā viela hlormekvāta hlorīds. Šos AAL lieto, apsmidzinot graudaugu sējumus pavasarī, sākot ar kultūrauga cerošanas fāzi.

☞ Augšanas regulatorus lieto, lai kultūraugiem stiprinātu stiebru izturību un līdz ar to samazinātu kultūraugu veldrēšanos, saglabājot potenciālo ražu un atvieglot novākšanu.

Trešā lietotajiem visvairāk izplatītā AAL darbīgā viela ir MCPA, kura ir selektīvu sistēmas iedarbības herbicīdu sastāvā, ko lieto viengadīgo un daudzgadīgo divdīgļlapju nezāļu ierobežošanai. MCPA paredzēta plaša divdīgļlapju nezāļu spektra ierobežošanai.

☞ Selektīvas iedarbības herbicīdus lieto daudzgadīgo divdīgļlapju nezāļu iznīcināšanai, līdz ar to nodrošinot bioloģiskās daudzveidības atjaunošanos apstrādātajās platībās.

Ceturta lietotajiem visvairāk izplatītā darbīgā viela ir prosulfokarbs, kuru saturošie herbicīdi paredzēti īsmūža viendīgļlapju un divdīgļlapju nezāļu ierobežošanai. Šo darbīgo vielu saturošos AAL visbiežāk lieto rudens periodā ziemas kviešu sējumos, lai ierobežotu parasto rudzusmilgu un maura skareni, kuras vislabāk ierobežot tūlīt pēc to sadīgšanas, jo pavasarī tās jau var būt pāraugušas un sasniegušas stadiju, kurā vairs nevar ierobežot ar citiem AAL.

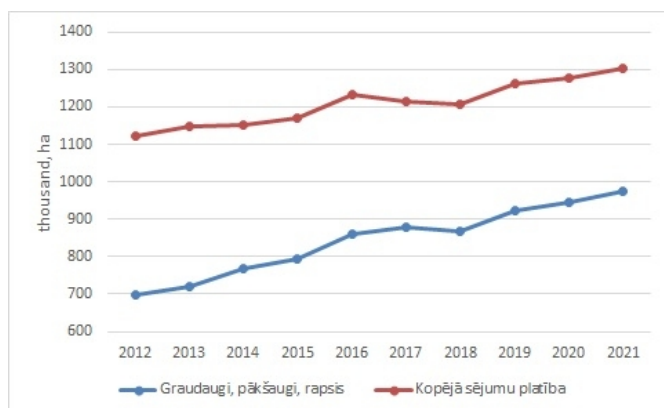

Piektā lietotajiem visvairāk izplatītā herbicīdu darbīgā viela ir metazahlori, kura paredzēta īsmūža divdīgļlapju un dažu īsmūža viendīgļlapju nezāļu ierobežošanai krustziežu sējumos. Metazahloru saturošos AAL lieto, apsmidzinot sējumus pēc sējas līdz kultūraugu sadīgšanai.

AAL darbīgo vielu apjoma pieaugums skaidrojams ar to, ka:

klimatisko apstākļu maiņa ir mainījusi ziemošanas paradumus gan kultūraugiem, gan nezālēm, kas veicina vairāk herbicīdu lietošanu jau rudenī, lai var ierobežot daudzgadīgās nezāles;

Latvijas teritorijā lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības palielinās, apgūstot kultūraugu audzēšanai līdz šim lauksaimniecībā neizmantotās platības.

Minimālās augsnes apstrādes (bezaršanas metode, kas samazina siltumnīcas efekta gāzu (SEG) emisiju nonākšanu atmosfērā) ieviešana rada nepieciešamību lietot herbicīdus, kā arī augu atlieku saglabāšanās augsnes virskārtā sekmē slimību ierosinātāju saglabāšanos un veicina slimību attīstīšanos, tādejādi pieaug vajadzība lietot fungicīdus un insekticīdus.

Aizvien plašāk tiek audzētas intensīvas ražīgas šķirnes, kuru prasības pēc mēslojuma un AAL ir ļoti augstas. Tas izskaidrojams ar to, ka, balstoties uz pēdējos gados salīdzinoši siltajām ziemām un veiksmīgu ziemāju labību un ziemas rapša pārziemošanu, Latvijas skarbāko klimatisko reģionu graudaudzētāji vairāk sākuši audzēt minētās šķirnes.

Saskaņā ar CSP datiem, ziemas kviešu kopražā 10 gadu laikā palielinājusies trīs reizes, savukārt ziemas rapša kopražā palielinājusies par vairāk nekā četrām reizēm.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ziemas kvieši											
Sējumu platība, tūkst. ha	200,9	258,0	253,6	164,0	290,6	329,9	331,2	215,1	379,2	382,2	426,4
Kopražā, tūkst. tonnu	618,8	1221,4	1065,1	525,6	1605,7	1582,8	1705,2	897,1	1964,0	2174,5	2098,0
Vidējā ražība, cnt no 1 ha	30,8	47,3	42,0	32,0	55,3	48,0	51,5	41,7	51,8	56,9	49,2
Ziemas rapsis											
Sējumu platība, tūkst. ha	44,2	63,9	77,6	53,9	68,4	75,1	90,0	74,1	116,4	127,7	132,2
Kopražā, tūkst. tonnu	88,9	204,9	208,1	102,4	249,7	237,6	281,9	147,5	362,1	415,1	403,2
Vidējā ražība, cnt no 1 ha	20,1	32,1	26,8	19,0	36,5	31,6	31,3	19,9	31,1	32,5	30,5

Eiropas Savienībā samazinās reģistrēto darbīgo vielu klāsts, to vietā intensīvāk un plašāk tiek lietoti AAL ar reģistrā palikušajām darbīgajām vielām.

Saskaņotie riska indikatori

Direktīvas [2009/128/EK](#), ar kuru nosaka Kopienas sistēmu pesticīdu ilgtspējīgas lietošanas nodrošināšanai, mērķis ir samazināt riskus un ietekmi, ko AAL lietošana rada cilvēka veselībai un videi un, lai samazinātu atkarību no AAL lietošanas, veicināt integrētās augu aizsardzības un alternatīvu pieeju vai paņēmienu izmantošanu.

Lai novērtētu AAL radītu risku cilvēku veselībai un/vai videi, Eiropas Komisija ir izstrādājusi un Direktīvas 2009/128/EK IV pielikumā iekļāvusi divus saskaņotos riska indikatorus:

Saskaņotais riska indikators Nr. 1: uz bīstamību balstīts saskaņots riska indikators, kura pamatā ir AAL uz Regulas (EK) Nr. 1107/2009 pamata tirgū laisto darbīgo vielu daudzumi, kurus dalībvalstis apkopo atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 1185/2009 attiecībā uz statistiku par pesticīdiem noteiktajai kārtībai.

Saskaņotais riska indikators Nr. 2: saskaņots riska indikators, kura pamatā ir uz Regulas (EK) Nr. 1107/2009 53. panta pamata piešķirto atļauju skaits.

Saskaņoto riska indikatoru bāzlinija ir 100, un tā ir vienāda ar vidējo rādītāju laika posmā no 2011. līdz 2013. gadam.

Saskaņoto riska indikatoru aprēķinu metodika plašāk izklāstīta Ministru kabineta 2009. gada 15. septembra noteikumu Nr.1056 "[Lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas, uzglabāšanas un marķēšanas prasības un kontroles kārtība](#)" 2.1 pielikumā.

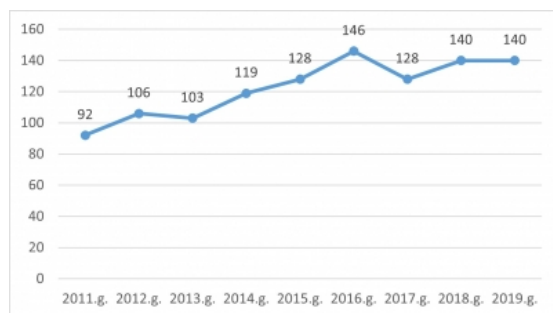
Nacionālā līmenī saskaņotos riska indikatorus aprēķina un publicē dalībvalstis, savukārt Eiropas Savienības (ES) kopējie rādītāji ir pieejami [Eiropas Komisijas tīmekļvietnē](#).

Šobrīd izstrādātie riska indikatori ir pirmais ES mēroga mēģinājums novērtēt ar AAL lietošanu saistīto risku tendences. Līdz šim nav bijusi saskaņota ES līmeņa pieeja Regulā (EK) Nr. [1185/2009](#) paredzētās statistikas vākšanai par AAL lietošanu, tāpēc šādi dati nav pieejami un aprēķinā tiek izmantota informācija par AAL izplatītajiem apjomiem. Eiropas Komisija plāno turpināt darbu pie saskaņoto riska indikatoru Nr.1 un Nr. 2 pilnveides un, ja nepieciešams, izstrādāt jaunus indikatorus.

Situācija Latvijā - saskaņotais riska indikators Nr.1

Salīdzinot ar 2011.–2013. gada vidējo rādītāju, 2019. gadā saskaņotais riska indikators Nr. 1 ir pieaudzis par 40%.

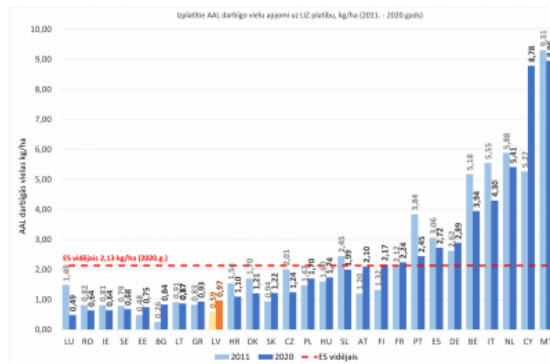
Saskaņotā riska indikatora Nr.1 dinamika Latvijā 2011.–2019. gadā

Klimata pārmaiņu rezultātā pasaulē, tai skaitā arī Latvijā, ziemas kļūst maigākas un īsākas, pagarinās kultūraugu veģetācijas sezona un kultūraugu kaitēkļi un slimības pavasaros parādās agrāk un izplatās straujāk. Tādēļ, lai saglabātu izaudzētās lauksaimnieciskās produkcijas apjomu, kvalitāti un eksportspēju, kultūraugiem jāpiemēro gudra un regulāra augu aizsardzība, kas ietver alternatīvo un ķīmisko augu aizsardzības metožu kombināciju. Latvijā visiem profesionālajiem lauksaimniekiem ir jāievēro integrētās augu aizsardzības prasības, kas nosaka, ka ķīmiskos AAL atļauts lietot tikai gadījumos, kad citas alternatīvās metodes jau ir izmantotas, bet vēl aizvien pastāv kaitīgo organismu apdraudējums ražai.

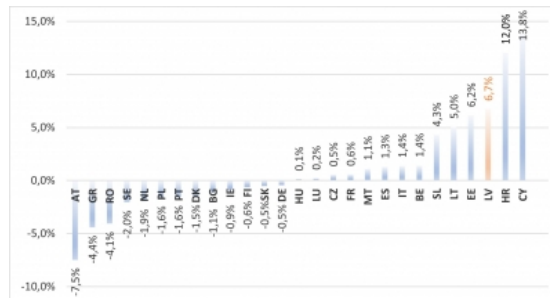
Kaut arī Latvijā ir vērojams izplatīto AAL apjoma pieaugums, kas netieši parāda arī AAL lietošanas tendences, Latvijā izplatītais AAL apjoms uz hektāru lauksaimniecībā izmantotās zemes joprojām ir viens no mazākajiem ES – 0,77 kg/ha un būtiski zemāks par ES vidējo rādītāju.

Izplatītie AAL darbīgo vielu apjomi uz lauksaimniecībā izmantotās zemes platību ES dalībvalstīs (EU-27), kg/ha (2020. gads)

Latvijā izplatītā AAL apjoma kāpums daļēji ir saistīts ar pieaugošām lauksaimniecībā izmantotās zemes (LIZ) platībām – 2011.–2018. gadā šī dinamika bija viena no straujākajām ES. Lai ar krūmiem vai ilggadīgajām nezālēm aizaugušu platību sagatavotu lauksaimnieciskai darbībai, visekonomiskāk (siltumnīcefeka gāzu emisiju un izmaksu ziņā) to var paveikt, izmantojot AAL – glifosātu saturošus herbicīdus.

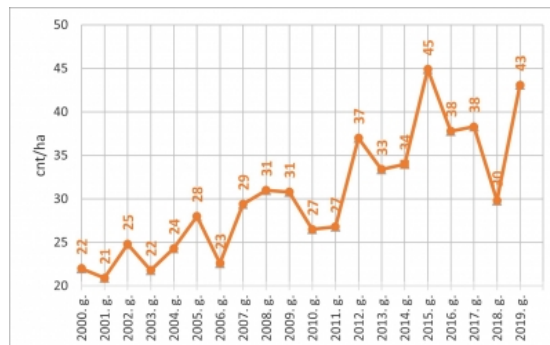
[LIZ platību izmaiņas ES dalībvalstīs \(EU-27\) no 2011. līdz 2018. gadam](#)

Pēdējos gados plašāk tiek audzētas daudz ražīgākās intensīvas graudaugu šķirnes, kas pieprasa intensīvu mēslošanu un AAL lietošanu. AAL lietošana palīdz saglabāt kultūraugu ražu atbilstoši audzētās šķirnes selekcionētajam ražas potenciālam.

Graudaugu sējumu vidējā ražība Latvijā

(Centrālā statistikas pārvalde. LAGO20. Lauksaimniecības kultūru sējumu platība, kopražā un vidējā ražība)

AAL lietojums ir cieši saistīts ar klimatiskajiem apstākļiem, kuri gadu no gada ir atšķirīgi. Sausos un karstos laika apstākļos vairāk izplatās kaitēkļi, mazāk slimības, un attiecīgi vairāk jālieto insekticīdu, mazāk fungicīdu. Savukārt mitrā un vēsā sezonā vairāk nepieciešams lietot AAL pret slimībām, jo tās sastopamas vairāk un intensīvāk, bet kaitēkļi, kuru attīstībai šādi laika apstākļi nav īpaši labvēlīgi – mazāk. Agronomiski klimatiski

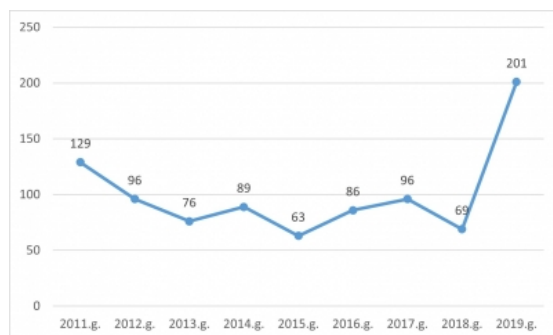
mērenā vasarā ir gan vieni, gan otri, un AAL jālieto pret abiem. AAL pret nezālēm vairāk tiek lietoti pavasarī līdz vasaras sākumam, ko laika apstākļi ietekmē mazāk, tādēļ herbicīdu lietojums pa gadiem svārstās mazāk.

Situācija Latvijā - saskaņotais riska indikators Nr.2

Salīdzinot ar 2011.2013. gada vidējo rādītāju, 2019. gadā saskaņotais riska indikators Nr. 2 ir pieaudzis par 101%.

Saskaņotā riska indikatora Nr.2 dinamika Latvijā 2011. - 2019. gadā

Vairākiem kultūraugiem (dārzeni, augļi, ogas, stādi) jau pašreiz trūkst AAL, kas lauksaimniekiem apgrūtina izaudzēt kvalitatīvu un patērētājiem pievilcīgu produkciju. Daļēji to var izskaidrot ar AAL ražotājkompaniju nevēlēšanos reģistrēt Latvijā produktus mazā tirgus dēļ, daļēji – ar izmaiņām ES apstiprināto darbīgo vielu sarakstā, pārskatot un anulējot līdz šim apstiprinātās darbīgās vielas. Tuvākajā nākotnē, turpinoties tendencei aizliegt līdz šim lietotās vielas, var rasties problēmas arī laukaugu sektorā, jo trūks efektīvu AAL atsevišķu kaitīgo organismu ierobežošanai. Iepriekšminēto izaicinājumu dēļ nākotnē būtiski pieaugs ārkārtas situāciju risks augu aizsardzībā.

2019. gads bija labvēlīgs egļu astonzobu mizgrauža izplatībai Latvijas mežos. Lai saglabātu mūsu valsts ekonomikai svarīgu resursu - mežaudzes, mizgrauža savairošanās perēkļos bija nepieciešams to ierobežot, kā visoptimālāko un videi draudzīgāko ierobežošanas veidu izvēloties ar Latvijā neregistrētas darbīgās vielas feromonu saturošas lamatas. Šo lamatu ieviešanai valstī un lietošanai astonzobu mizgrauža izplatības sezonā izdotas vairākas ārkārtas atļaujas, kas būtiski palielināja saskaņotā riska indikatora Nr.2 vērtību. Salīdzinājumā ar 2018. gadā izdoto vienu atļauju, 2019. gadā bija piecas atļaujas.

Valsts augu aizsardzības dienests ir nacionālā statistikas iestāde, kura, veicot AAL izplatītāju apsekojumu par izplatītajiem AAL apjomiem, nodrošina oficiālo statistiku par izplatīto AAL darbīgo vielu apjomiem. Savāktie dati tiek nosūtīti Centrālajai statistikas pārvaldei, kura tos apkopo un iesniedz ES Statistikas birojam (Eurostat). Eurostat validē un publicē dalībvalstu sniegtos datus, kā arī tos izmanto riska indikatoru aprēķināšanai.